

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לבו ואיבריו רואים את הערוה

(כ"ד ב') **תנו רבנן**: היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה, חוצץ בטליתו על צוארו, וקורא קריאת שמע. ויש אומרים: על לבו.

(ומקשה) ותנא קמא, הרי לבו רואה את הערוה! קסבר: לבו רואה את הערוה מותר. אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו (לכסותו ממתניו ומטה), מותר לקרות קריאת שמע.

תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע. אבל לתפלה, עד שיכסה את לבו (שצריך להראות עצמו כעומד לפני המלך, ולעמוד באימה. אבל קריאת שמע אינו מדבר לפני המלך).

(כ"ב ב') **משנה**: ירד לטבול: אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה, יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא.

(כ"ה ב') והרי לבו רואה את הערוה! במים עכורין שנו, דדמו כארעא סמיכתא (וכאילו גופו מכוסה) שלא יראה לבו ערותו.

עקבו רואה את הערוה, או נוגע, מסקנת הגמרא, והלכתא: נוגע אסור, רואה מותר.

שיטות הראשונים

הקדמה לאיסור ערוה¹: איסור ערוה נחלק לחמשה חלקים: א. עינו רואה ערותו. ב. עינו רואה ערות חבירו². ושניהם אסורים מהתורה, דכתיב "וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר", לקרות ק"ש או לעסוק בד"ת ודבר קדושה³. והרהור מותר. ג. גילוי ערוה⁴. ואסור מהתורה כמו

1. מתוך דברי ביאור הלכה (ע"א) מתוך הקדמת הפמ"ג.

2. ואין חילוק בין ערות ישראל או גוי ואפילו קטן בן ט' וקטנה בת ג', ופשיטא בין אשת איש בין פנויה.

3. **ובספק אם ראה ערוה**, צריך לחזור ולקרות, דספיקא דאורייתא לחומרא, לכן יחזור ויקרא מספק. **והפרש יש בין רואה ערותו לערות חבירו**, דברואה ערותו יש דיעות (א"ח עה) דעוצם עיניו לא מהני, ולא יצויר החזרת פנים כי צריך להחזיר גם גופו (כט"ז), ואלו בערות חבירו לכולי עלמא מהני החזרת פנים עם גופו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שכתב **הרשב"א**⁵. ואם קרא וערותו מגולה צריך לחזור ולקרות. ד. לבו רואה ערותו⁶. ה. לבו רואה ערות חבירו. ובשניהם האיסור מדרבנן⁷.

לבו רואה את הערוה: ה"ר שמעיה כתב בשם רש"י דהלכה לבו רואה ערוותו, מותר. אמנם שאר פוסקים פסקו לאסור⁸. וכן פסק השו"ע⁹. וכתב בתרומת הדשן בשם אור זרוע, דלעניין ברכה לא מהני אם שם ידיים על הראש, אם לא יכסנו בבגד (והוא הדין לעניין כיסוי לבו בידו, לא מהני). אמנם לעניין הפסקה, כתבו תלמידי רבינו יונה בשם רבני צרפת שאם האדם מחבק גופו בזרועותיו, דיינין ליה כהפסקה מבגד, ומותר. וכ"פ השו"ע¹⁰.

כיסוי גוף על ידי הגוף: כתב בתרומת הדשן, בשם תשובת אור זרוע, דלא מהני אם משימין ידיים על גילוי הראש לברך כך, אם לא יכסנו בבגד¹¹. וביאר תרומת הדשן,

4. כגון שהולך בביתו ערום, אף שהוציא ראשו חוץ לבית וגם לבו מכוסה בבגד, דליכא כאן משום עינו ולבו רואה את הערוה. והפרש יש בין עיניו רואה ערוה או גילוי ערוה, אף דתרווייהו מדאורייתא, דבעיניו רואה, לא מהני כיסוי המים כמו ערוה בעששית, ואילו לגילוי ערוה מהני כיסוי המים, ראה להלן.

5. מדלא כתיב לא תראה, אלא "ולא יראה בך ערות דבר", לאחרים. ואפילו אין אחר עומד לנגדו, אסור, כמש"כ רש"י בחומש ד"ל לא יראה בך" קאי על הקדוש ברוך הוא.

6. כגון שהולך בחלוק בלא מכנסים, או שוכב ערום תחת כיסוי, והוציא ראשו, ולבו והערוה תחת הכיסוי.

7. לכן בלבו חוץ למים או ערוה בעששית ולבו רואה אותה, מותר לקרות ק"ש ולעסוק בד"ת (משא"כ בעיניו רואות, דהוא מן התורה, אסור). והפרש בין לבו רואה ערוותו לשל חבירו, דאלו לערותו מהני הפסקה בזרועותיו (או אף בידו, כגון שמכסה הלב בכתונת). ולשל חבירו לא מהני הפסקה, דסוף סוף לבו רואה ערות חבירו, וצריך דוקא כיסוי בבגד על לבו וכיסוי ביד על לבו לא מהני אף לערוות חבירו, דאין גוף מכסה גוף.

8. רש"י פסק כדעת תנא קמא בברייתא, כ"ד ב', שאם ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני הצניעה, חוצץ בטליתו על צווארו וקורא. ואע"פ שלבו רואה ערוותו, מותר. ושאר פוסקים פסקו כיש אומרים.

9. או"ח עדא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה), דאפילו בדיעבד אם קרא ק"ש והתפלל, חוזר. וקריאת שמע חוזר עם ברכותיה (אם קראם כשלו רואה הערוה), דהכי תקנו חכמים. אבל בשאר ברכות יש להסתפק, וספק ברכות להקל. וכתב בשם חיי אדם דיש להקל בדיעבד גם לעניין תפילה בדבר דהאיסור הוא רק מדרבנן. עיי"ש. מקורות - רבנו חננאל (הו"ד ברא"ש), הרי"ף, הרמב"ם (הל' קריאת שמע בז), רשב"א (כ"ה ב', ד"ה היה ישן, בשם הראב"ד. ואע"פ שתמה עליו בסוף דבריו כתב כבר הורה זקן וראוי לחוש לדבריו); תוספות (כ"ה ב', ד"ה והרי בשם ר"י); רא"ש (סי' לו. אמנם ראה מש"כ הרא"ש להלן, פ"ט סי' יג מהירושלמי).

10. או"ח עדב-ג. וביאר ב"י דאפילו לפי מה שכתב תרומת הדשן בשם או"ז שאם מכסה לבו בידיו כדי שלא יהא רואה את הערוה לא חשיב כיסוי (ראה פיסקה הבאה), אפשר דמודו בהא, דלגבי כיסוי ביד, כיון דלב ויד חד גופא אינון, אין הגוף יכול לכסות את עצמו, אבל לענין הפסק אפשר דמפסיק אע"ג דחד גופא אינון.

11. והביא ראיה, מהא דעבד רבינו תם כשהיה רוחץ בחמין והיה שותה, היה מתכסה בבגד כנגד לבו, שלא יהא לבו רואה את הערוה, משמע דוקא בבגד ולא בידים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דהיינו טעמא דלא מהני, שמניח ידיו על ראשו, או אם יהא חוצץ בהן כנגד לבו, משום דהראש והלב והיד חד גוף אינון, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו¹². וכ"פ שו"ע ורמ"א¹³.

לבו מעל המים: להלכה, לבו רואה הערוה אסור, ולכן, כשרוחץ ערום, אסור בקריאת שמע, אלא אם כן היו המים עכורים. וכתב הרמ"א שאם אין לבו בתוך המים, רק למעלה מן המים, אף בצלולים שרי¹⁴.

הלכתא נוגע אסור: כתבו רבינו יונה ורא"ש דמאי דנקט עקבו, לאו דוקא, דהוא הדין בכל אבר אחר, אם נוגע בערוה אסור¹⁵. וכן כתב ארחות חיים בשם ראב"ד. וכ"פ השו"ע¹⁶.

האם באשה יש דין לבה רואה את הערוה: כתב בארחות חיים נראה שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק, אף על פי שאינן מפסיקות למטה מן החזה, לפי שערותן למטה מאד ואין ליבן רואה את הערוה¹⁷. ודעת ראב"ד, ראב"ן, ושערי דורא, שגם באשה שייך דין זה. והשו"ע¹⁸ סתם כארחות חיים בשם יש מי שאומר, ובמקום אחר סתם כראב"ד.

12. משא"כ לגבי כיסוי השם (שבת, כל כתבי, ק"כ ב', דמבואר שם בגמרא, שאם היה שם כתוב על בשרו, ונזדמן לו טבילה של מצוה, סגי בכיסוי עם ידו), שהיד אינה בא לכסות הגוף, אלא לכסות שם שאינו מן הגוף.

13. או"ח עדב. מקורות - תרומת הדשן (סי' י).

14. או"ח עדב. דהמים מקרי הפסק בין לבו לערוה. וראה בביאור הגר"א (ס"ק ד) ראייתו מהסוגיא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) ויזהר גם כן שענינו יהיו חוץ למים ולא יסתכל בערוה.

15. אלא מפני שהעקב עומד כנגד הערוה והוצרך להשמיענו דלא חיישינן לראיית העקב ולא לשום אבר כמו שאנו חוששין בראיית הלב, ולפיכך נקט עקבו.

16. או"ח עדב. וכתב ב"י: ומשמע לי דלא מיקרי ערוה לענין זה, אלא הגיד עצמו; דאי נגע בידיו אתי לידי הרהור ומפני הידים גזרו בשאר אברים, אף על גב דלא אתי בנגיעתן לידי הרהור. אבל בנגיעה דכיס לית לן בה, דאפילו אי הוה נגע ביה בידיו לא אתי לידי הרהור. עכ"ל. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ) דבדיעבד יצא אפילו אם נגע הגיד בהירכים. מקורות - רבינו יונה (טז ב ברי"ף, ד"ה והלכתא). רא"ש (סי' נ). ארחות חיים (ח"א הל' קריאת שמע אות לו).

17. ולא בעינן טוחות בקרקע (כ"ד א'), אלא כשהן ערומות, כדי שתתכסה ערותן.

18. או"ח עדב. (כארחות חיים). יו"ד ר"א, (כראב"ד). וכתב משנ"ב (עד, ס"ק טז) שביו"ד (סי' ה) מסקי הט"ז והש"ך דלפי מה שפסק כאן השו"ע, דאין שייך באשה לבה רואה את הערוה, מותרת לברך ברכת הטבילה כשהיא עומדת בתוך המים אף שהיא עדיין ערומה, דמשום גילוי ערוה אין בזה דהמים נחשבין כמו כיסוי. ויותר טוב שיהיה לבה למעלה מן המים, דזה שרי אף באיש, וכמו שכתב רמ"א (בהג"ה בסעי' ב), או שתחבק זרועותיה להפסיק בין לבה לערוה. וכן פסק החכמ"א. עיי"ש. וכף החיים (עד, אות ט"ב) פסק להחמיר, עיי"ש. וראה "נתיבי הלכה" נדה (אחרי הסוגיא בדף ס"ט א').

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עד)

א. הִיָּה יָשׁוּן עֶרֶם בְּטִלְיָתוֹ, צָרִיךְ לַחֵץ בְּטִלְיָת עַל לְבוֹ וְאִזּוֹ יִקְרָא, מְשׁוּם דְּלִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה אֲסוּר. **הגה:** וְהָאֵם לְבוֹ רוֹאֶה עֲרוֹת חֲבֵרוֹ אֲסוּר (טור).

ב. הַרוֹחֵץ עֶרֶם בְּמִים צְלוּלִים, וְרוֹצֶה לְשִׁתּוֹת, יִכְסֶּה בְּבִגְד מִמַּטָּה לְלִבּוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה כְּשִׁיבְרָה. וְדוֹקָא בְּבִגְד, אֲבָל בְּיָדַיִם לֹא הֵיָּה כְּסוּי. **הגה:** וְהָאֵם מִכְסֶּה רֹאשׁוֹ בְּיָדָיו, לֹא מִקְרִי כְּסוּי הָרֹאשׁ. וְעַיִן לְקַמֵּן סִי' צ"א (תְּרוּמַת הַדָּשֵׁן בְּשֵׁם אֹרֶז זְרוּעַ) וְאִם הֵיָּה הַמִּים עֲכוּרִים, שָׂאִין אֵיבָרָיו נִרְאִין בָּהֶם, מִתֵּר לְקָרוֹת וְהוּא בְּתוֹכוֹן, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה רִיחָן רַע. וְאִם אֵין לְבוֹ בְּתוֹךְ הַמִּים רַק לְמַעַלָּה מִן הַמִּים, אֵף בְּצְלוּלִים שָׂרִי (דְּבָרֵי עֲצָמוֹ).

ג. אִם הָאָדָם מְחַבֵּק גּוֹפּוֹ בְּזָרוּעוֹתָיו, דִּינִין לִיָּה כְּהַפְסָקָה.

ד. יֵשׁ מִי שֶׁאֹמֵר שֶׁהַנָּשִׁים יְכוּלוֹת לְבָרֵךְ וּלְהַתְפַּלֵּל כְּשֶׁהֵן לְבוּשׁוֹת הַחֲלוּק, אֵף עַל פִּי שָׂאִינָם מִפְּסִיקוֹת לְמַטָּה מֵהֶלֶב.

הגה: וְאִם הֵן עֲרֻמוֹת צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה עֲרוּהָ שְׁלֵהֵן טוֹחוֹת בְּקֶרֶק, אוֹ שִׁיּוֹשְׁבֵת עַל שָׁר דְּבָר, דָּאִז אֵין לְבָן רוֹאֶה עֲרוּהָ שְׁלֵהֵן, מֵה שָׂאִין כֵּן בְּאִישׁ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א"ח) וְעַיִן לְקַמֵּן סִימָן ר"ו ס"ג.

ה. שָׂר אֵיבָרָיו רוֹאִים אֶת הָעֶרְוָה מִתֵּר, אֲבָל אִם אֵיזָה מֵאֵיבָרָיו נֹוגַע בֵּין בְּעֲרוֹתוֹ בֵּין בְּעֲרוֹת חֲבֵרוֹ, אֲסוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אוֹ לְהַתְפַּלֵּל. וִירִיכוֹתָיו שֶׁהָעֶרְוָה שׁוֹכֶכֶת עֲלֵיהֶן צָרִיךְ לְהַפְסִיקוֹן בְּבִגְד אוֹ לְהִרְחִיקוֹן, בְּעֵנִין שֶׁלֹּא יִגַּע הַגִּיד בָּהֶם.

ו. הִיתָה טִלְיָתוֹ חֲגוּרָה עַל מְתָנָיו לְכִסּוֹתוֹ מִמְתָּנָיו וּלְמַטָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּמְתָּנָיו וּלְמַעַלָּה הוּא עֶרֶם, מִתֵּר לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. אֲבָל לְהַתְפַּלֵּל אֲסוּר, עַד שֶׁיִּכְסֶּה לְבוֹ.

צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא

(כ"ה א') **אתמר**, צואה על בשרו, או ידו מונחת בבית הכסא -

(1) רב הונא אמר: מותר לקרות קריאת שמע, דכתיב¹⁹: "כל הנשמה תהלל יה הללויה" (הפה והחוטם בכלל ההילול, ולא שאר איברים).

19. תהילים קנו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(2) רב חסדא אמר: אסור לקרות קריאת שמע, דכתיב²⁰: "כָּל עֲצָמוֹתַי תֵּאֲמַרְנָה" (ושאר איברים בכלל).

שיטות הראשונים

צואה על בשרו: ביאר רבנו יונה שעומדת בבשרו תחת בגדיו (ואפילו לחה). ומותר לרב הונא, כיון שמכוסה בבגדיו ואינו מריח אותה כלל. ודעת הרז"ה, שלא התיר רב הונא אלא במקום שהוא נכסה מאליו בלא מלבוש²¹.

ידו מונחת בבית הכסא: כן גרס רש"י, וביאר, מחיצה יש בינו לבין בית הכסא²², ופשט ידיו לפנים מן המחיצה. וכן הובאה גירסה זו ופירושה, **ברא"ה ורשב"א**.

ידיו מטונפות: רי"ף ורמב"ם ביארו (על פי גירסתם) שידיו מטונפות מבית הכסא²³, ואפילו אינן מכוסות בבגד²⁴. וכתב הרמב"ם, "הִיָּתָה נְטִישַׁת צוֹאָה עַל בִּשְׁרוֹ אוֹ יָדָיו מְטָנְפוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶּא, וְלֹא הָיָה לָהֶן רִיחַ רַע כָּלֹל מִפְּנֵי קִטְנָן אוֹ יְבִישָׁתָן - מִתֵּר לְקִרְוֹת, לְפִי שְׂאִין לָהֶן רִיחַ רַע... וְכַמָּה גְּאוּנִים הוּרִי שְׂאִסוּר לוֹ לְקִרְוֹת אִם הָיוּ יָדָיו מְטָנְפוֹת; וְכָךְ רָאוּי לַעֲשׂוֹת." והשו"ע²⁵ השמיט הדין.

20. תהילים לה, י.

21. וליכא ריחא ולא עביד לאיגלווי (כגון בין אצילי ידיו וכיוצא בו); דאי בדוכתא דעביד לאיגלווי הוא לא גרע מצואה דבוקה בסנדלו הוא דאיבעיא ולא אפשרא עבדינן (ודברי הכל אסור). מקורות - רז"ה (טז ב ברי"ף, ד"ה איתמה; הו"ד ברבינו יונה ורא"ש). רבינו יונה (טז א, ד"ה איתמה). רשב"א (ד"ה צואה). רא"ה (ד"ה איתמה). רא"ש (ס' מה).

22. דאי לא, תיפוק לי משום בית הכסא עצמו. רשב"א.

23. וביאר הרמב"ם (טעם ההיתר לרב הונא) דמיירי שהייתה נטישת צואה על בשרו, כלומר שאין בה ממשות, אלא לכלוך בעלמא שנתפשט בבשרו ואין בו ריח. אחרת יקשה, הרי משנה שלמה שנינו, כ"ב ב', כמה ירחיק מהם ומן הצואה, ד' אמות. וגם מצואה יבישה כחרס חייב להרחיק, אע"פ שהיא יבישה ואין ריח רע יוצא ממנה. ע"פ רבנו יונה.

24. כן ביארו דבריהם תלמידי רבינו יונה (ד"ה והרי"ף) והרא"ש (סו"ס מה). וגרסו בגמרא: "צואה על בשרו או ידיו מטונפות מבית הכסא". וכן הובאה גירסה זו ברמב"ן (מלחמות, ד"ה ועוד) ורשב"א (ד"ה צואה).

25. או"ח עו, ד. בב"י הביא קושיות רבינו יונה על גירסה זו, ונראה שדחאה מהלכה, ומשום כך לא הביאה בשו"ע. והמשנ"ב כתב (ס"ק י): ומי שידיו מטונפות מקינוח ביהכ"ס, אם אין בהם ממשות צואה אלא לכלוך בעלמא, והלך ריחה והיא על ידו, דומיא דמלמולי זיעה שרי לקרות כנגדה, אפילו בלי כיסוי. ודוקא אחר משום דלאו כצואה דמיא, אבל הוא גופא, כל שידיו מלוכלכות מלמולי זיעה וחיכוך הראש, אסור לקרות ק"ש ותפלה עד שיטול ידיו, או עכ"פ אם אין לו מים ינקה ידיו. ובביה"ל (ד"ה ומכוסה) כתב דמדברי הרשב"א ותלמידי רבינו יונה משמע דאף

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ולעניין הלכה, **רב האי גאון, רבנו חננאל, רז"ה, ואור זרוע**, פסקו לחומרא, כרב חסדא²⁶.
ורייף, רמב"ם, ראב"ד, ראבי"ה, רבינו יונה, ורא"ש, פסקו לקולא, כדעת רב הונא,
שמותר²⁷. **והשו"ע**²⁸ סתם כפירוש **רבינו יונה**, וכתב שיש מתירין, ויש אוסרין. והוסיף
שדעת **הרז"ה**, שלא התיר המתיר אלא כשנכסה מאליו. וסיים שנכון לעשות כדברי
המחמיר²⁹.

צואה על בגדו ומכוסה: כתבו **רא"ה וריטב"א**, שאם היתה הצואה על בגדו, והיא מכוסה,
שרי לכולי עלמא. וכן כתב **מהר"ח אור זרוע**, שצואה הדבוקה במכנסיים ומכוסה
בבגדיו, נראה דמותר לקרות קריאת שמע אפילו בעודה עליו^{30, 31}.

שכבת זרע על בשרו: כתב **מהרי"ל** דשכבת זרע על בשרו דינו כצואה על בשרו. וכן פסק
הרמ"א³².

הוא עצמו מותר לקרות, שאין על זה שם צואה. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש גיא).

26. דאזלינן לחומרא בדאורייתא. ועוד, דלא גרע (ואף חמיר) ממהלך במבואות המטונפות (דקיי"ל בההיא כרב חסדא, עיין לעיל). רשב"א, אור זרוע.

27. חדא דהוא רביה דרב חסדא. ועוד דקא מקשינן מינה (מרב הונא) בפרק אמר להם הממונה וכו' (אמנם לפירוש רש"י ביומא, הקושיא גם מרב חסדא ואין ראייה). ומבואות המטונפות שאני, משום דחזי לה לצואה. רשב"א.

28. או"ח ע"ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק יב), ואם הצואה היא על בגדיו ומכוסה מלמעלה גם כן, לכולי עלמא שרי. מקורות - סיעה א - רב האי גאון (ה"ד ברבינו יונה). רבינו יונה (טז א ברי"ף, ד"ה ולעניין). רבינו חננאל (ה"ד בתוספות, לעיל כ"ד ב', ד"ה פסק). רז"ה (המאור, ד"ה בנוסחי הרב). אור זרוע (ח"א, הל' טהרת ק"ש ותפילה, סי' קלא). סיעה ב - רי"ף (טז א בדפיו). ראב"ד (השגות על הרז"ה). ראבי"ה (ברכות, סי' עב; ח"א, שו"ת סי' קנא). רא"ש (סי' מה).

29. או"ח ע"ד. דהיינו נכון להחמיר כגאונים שפסקו כרב חסדא. וכפי שציין גם הרמב"ם בהלכותיו.

30. דדוקא בדבוקה בבשרו אסר רב חסדא מטעם כל עצמותי תאמרנה, והא לא שייך בבגדיו. והקשה מהר"ח אור זרוע, דבדבוקה בסנדלו אסר רבא (כ"ה ב') אע"ג דהניחה על גבי גומא. וכתב, ויש לחלק. וראה מג"א (ס"ק ו) שהקשה כן, וחילק, דשאני סנדל דבטל לגבי הגוף. עוד כתב לחלק, דבסנדלו, דרך הצואה להתגלות כשמהלך (ראה רז"ה טז א בדפי רי"ף).

31. ולעניין הלכה, כן פסקו האחרונים, וכן פסקו המשנ"ב (עו, ס"ק יב), וכף החיים (ס"ק טו). מקורות - רא"ה וריטב"א (כ"ה א, ד"ה רב הונא). מהר"ח אור זרוע (שו"ת סי' עד).

32. או"ח ע"ד. **אמנם בביאור הגר"א** (ס"ק ו) **כתב**, אבל ממה שכתוב בסוכה (כ"ו ב') תנו רבנן, הנכנס לישן ביום, רצה חולץ (התפילין) רצה מניח וכו'. לימא קסבר רבי יוסי בעל קרי אסור בתפילין (בתמיה), משמע דלא סבירא ליה דבעל קרי אסור בתפילין, אלא **אפילו שעה שרואה קרי, מותר**. והביאו המשנ"ב (ס"ק טו). מקורות - מהרי"ל (מנהגים, ריש הלכות יום כיפור).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עו)

ד. היתה צואה על בשרו ומכסה בבגדיו, או שהכניס ידיו בבית הפסא דרך חור ואינו מריח ריח רע, יש מתירים לקרות, ויש אוסרין. ויש אומרים שלא התיר המתיר בצואה על בשרו, אלא במקום שהיא נכסית מאליה בלא מלבוש, כגון אצילי ידיו, ונכון לעשות כדברי המחמיר.

הגה: ושבכת זרע על בשרו דינו כצואה (מהרי"ל הל' י"כ).

ה. צואה בפני טבעת, אפלו היא מכסה אסור לקרות לדברי הכל, אפלו אינה נראית כשהוא עומד, ונראית כשהוא יושב.

ריח רע שיש לו עיקר

(כ"ה א') **אתמר**, ריח רע שיש לו עיקר (שהצואה מונחת שם) -

(1) רב הונא אמר (לקולא): מרחיק ד' אמות (מן העיקר), וקורא קריאת שמע.

(2) ורב חסדא אמר: מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח, וקורא קריאת שמע.

תניא כותיה דרב חסדא: לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת אדם, וכו', ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים (מהמקום בו יושב אדם), יושב בצדו וקורא קריאת שמע³³. ואם לאו, מרחיק מלוא עיניו (וקורא קריאת שמע). וכן לתפילה (מרחיקים כל אלו). ריח רע שיש לו עיקר, מרחיק ד' אמות ממקום (שפסק) הריח וקורא קריאת שמע (כרב חסדא. ולא מספיק להרחיק מהעיקר).

אמר רבא: לית הלכתא כי הא מתניתא. אלא כי הא **דתניא**: לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת אדם (אפילו כשלא נתן לתוכן עורות), ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכן (לעבדם, שאז ריחם רע³⁴).

33. כיון דהוא מקום מיוחד לעצמו, קרינן ביה והיה מחניך קדוש. רא"ש (סי' מו).

34. צואת כלבים וחזירים, דרך לעבד עורות בצואתם. אבל צואת האדם בכל ענין יש לה ריח רע. כס"מ.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הרחקה מריח רע שיש לו עיקר: דעת רש"י שלפי רב הונא, אחרי שהרחיק, קורא ק"ש אע"פ שהריח מגיע אליו. ודעת הרמב"ם שלפי רב הונא מרחיק עד מקום שכלה הריח³⁵. ולהלכה, **רוב הראשונים** פסקו לחומרא כרב חסדא, שמרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח. **והרמב"ם** פסק לקולא כרב הונא³⁶. והשו"ע³⁷ פסק **כרוב הראשונים**. **ראיית צואה:** דעת רשב"א, רא"ה, ריטב"א ומאירי, דקרא ד"ולא יראה בך ערות דבר" קאי גם אצואה³⁸. ודעת הרא"ש דקאי רק אערוה, אבל בצואה איכא רק "והיה מחניף קדוש"³⁹. וכן דעת רבינו ירוחם וריא"ז. והשו"ע⁴⁰ הביא דברי רא"ש, ולאחריו דברי רשב"א בשמם.

35. גרס: מרחיק עד מקום שכלה הריח, וקורא. ראה ריטב"א (ד"ה ריח), רא"ה (ד"ה רב הונא) מאירי (ד"ה מצא) שהביאו שתי הגירסאות ופירושה. וראה לעיל, בהקדמה לסוגיות של אמירת דברים שבקדושה במקום צואה, שנחלקו אחרונים אם האיסור עד מקום שכלה הריח הוא מדאורייתא או מדרבנן.

36. בגמרא מבואר דתניא כוותיה דרב חסדא. וכתב הרא"ש דאע"ג דאסיקנא דלית הלכתא כההיא מתניתא, היינו בצואת כלבים וחזירים דפליגא אידך ברייתא עלה. אבל בהא דריח רע שיש לו עיקר דלא פליגא עלה, נקטינן כוותה. והרמב"ם נראה שסובר דכיון דאידיחי קצת מההיא ברייתא דאתיא כוותיה דרב חסדא, הויא לה כמשבשתא, ושוב חוזר הכלל שאין הלכה כתלמיד במקום הרב. ב"י (עט,א).

37. או"ח עט,א. מקורות - רא"ש (סי' מו). רשב"א (ד"ה ריח). רבנו יונה (טז ב ברי"ף, ד"ה לא). מאירי (כ"ה א', ד"ה מצא).

38. דלכו"ע מדערבינהו רחמנא וכתבינהו אתרויהו קאמר שלא יראה, דלא חלקן הכתוב ב"והיה מחניף קדוש", אלא כדי להתיר לקרות קרית שמע תוך ארבע אמותיה של ערוה, ואי נמי תוך ארבע אמות של צואה כל שאינה במחנהו, דהיינו בשאינה מגולה; אבל בראייה, כאן וכאן אסור. רשב"א. כלומר, בצואה שני דינים, א - שלא תהיה במחנהו. ב - שלא יראנה.

39. ולכן כשהוא גבוה עשרה או נמוך עשרה, **אפילו כשהוא רואה אותה**, מותר; כיון דהוא מקום מיוחד לעצמו קרינן ביה "והיה מחניף קדוש". וכתב הרא"ש: ולפי זה נראה, דאם צואה לפני הפתח מותר לקרות בבית, אפילו רואה אותה אפילו בתוך ד' אמות, אם אין הריח מגיע אליו, רשות אחרת היא. דפתח כנעול דמי, והוי ליה כצואה בעששית ומותר. בהבנת הרא"ש נחלקו האחרונים, ראה פרי חדש (עט,ב), ופמ"ג (א"א ס"ק א). וראה ביה"ל (הקדמה לסמ"ע עט, אות ב).

40. או"ח עט,ב. **אמנם בב"י מבואר שהכריע בפירוש כרא"ש**, שכתב: **נראה לי כדברי הרא"ש עיקר**. ומיהו **לכתחלה טוב ליזהר כדברי הרשב"א**. וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) שאם רואה אותה דרך חלון זכוכית, לכולי עלמא שרי. ואם מעצים עיניו או בלילה, יש מתירים לכו"ע (מג"א) ויש אוסרים. ובשעת הדחק יסמוך על המתירים. אולם בשאינו יכול לראות הצואה מחמת גובהו או עומקו, לכו"ע שרי בזה. מקורות - רשב"א (ד"ה היה; שו"ת ח"א סי' תעד). רא"ש (סי' מו). רא"ה (כ"ה א', ד"ה ואם היה שם מקום גבוה). ריטב"א (עירובין צ"ב ב', ד"ה צואה בקטנה). מאירי (כ"ה א', ד"ה לא יראנה; עירובין צ"ב ב', ד"ה צואה בגדולה). ריא"ז (ברכות פ"ג, הל' ד). רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ד).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

צואה מלפניו מרחיק מלא עיניו: לדעת הרשב"א הסובר ד"ל לא יראה בך ערות דבר", קאי נמי אצואה, חובת הרחקה מלא עיניו בצואה, מדאורייתא. ולדעת הרא"ש דקאי רק אערוה, ובצואה ליכא רק איסור משום מחניך קדוש, יש לדון⁴¹.

שיעור הרחקה בלילה, ולסומא: כתבו הראשונים ע"פ הירושלמי, שאפילו בלילה, שאינו רואה הצואה, אם הוא במקום שאם היה יום היה רואה אותו, אסור⁴². וכן פסק השו"ע⁴³. והוסיף הרשב"א, שגם סומא צריך להרחיק מלוא עיני הרואים. וכן פסק הרמ"א.

שיעור הרחקה מריח רע, למי שיש לו חולי שאינו מריח: כתב הטור, אפילו הוא תותרן שאינו מריח, צריך להרחיק עד מקום שיכלה הריח למי שמריח. וכן פסק השו"ע⁴⁴.

הפסקת רשות לריח רע: כתב רבינו יונה בשם רבני צרפת שהפסקת מקום גבוה עשרה או נמוך עשרה מועילה גם לריח כמו שמועילה לצואה עצמה. ודעת הרמב"ם, רא"ה ומאירי, שכיון שהריח מגיע אליו, אין הפסקה מועילה כלל⁴⁵. והשו"ע⁴⁶ סתם כרמב"ם. ובשם יש אומרים כרבני צרפת.

41. ובמשנ"ב (ס"ק ג) כתב בשם הפמ"ג שהסתפק בזה בדעת הרא"ש. עיי"ש. ובחיי אדם (חלק א, כלל ג, סעי' טז) כתב שלדעת הרא"ש הוא רק מדרבנן. וראה ביה"ל (ד"ה ומלפניו). וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) על פי הפמ"ג, דלרשב"א דווקא דיבור אסור בתוך כמלוא עיניו (כי דורשים "דבר" מלשון דיבור), אבל להרהר בדברי תורה מותר אם הוא חוץ לד' אמות ממקום שכלה הריח. ולרא"ש יש לעיין בזה. עיי"ש.

42. וכתב המרדכי, משמע במקום שראוי לראות הערוה, אין מועיל העלמת העין.

43. או"ח ע"ט,א. וכתב בביה"ל (ד"ה או) שכל אחד צריך לשער לפי ראייתו ביום. עוד כתב, דלענין צואה לכולי עלמא לא מהני החזרת פנים לחוד בלא גופו, להחשיבו כמו צואה לאחריו (כמו שלא מועילה עצימת עיניים). מקורות - רבינו יונה (טז ב ברי"ף, ד"ה ואם). רשב"א (ד"ה היה; שו"ת ח"א סי' קסח). רא"ש (סי' מו). מרדכי (סי' עו). רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ד).

44. או"ח ע"ט,א. וכתב המשנ"ב (ס"ק יט) שבריש רע שאין לו עיקר, מותר למי שאינו מריח. וכן כתב כף החיים (ס"ק כ), והוסיף שמותר להעביר את הריח ע"י מטהר אויר. וראה שו"ת ציץ אליעזר (חלק יב, סי' יב; חלק כ סי' יא), שהיקל ע"י מטהר אויר גם בצואה מכוסה, או ברשות אחרת, שמגיע ממנה ריח רע.

45. לדעה זו דלא מהני הפסקה לריח רע, נחלקו האחרונים: דעת הגר"א ועוד, דבעינן ארבע אמות ממקום שכלה הריח. ודעת כמה אחרונים להקל, דבזה די עד מקום שיכלה הריח לבד (ראה ביה"ל ע"ב, ד"ה ולא שינוי).

46. או"ח ע"ט,ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק טז) שהאחרונים החמירו כדעת הרמב"ם. וכתב עוד (ס"ק יח): ומי שיש לו חולי שאינו מריח, אפשר שיש להקל בזה במקום הדחק. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק יט): אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע בבית, יש להחמיר (כדעה ראשונה, שלא מהני הפסק ושינוי רשות כשיש ריח רע). מיהו נראה לי דמי שאינו מריח, מותר לקרות בזה (על פי מג"א, ס"ק ט, עיי"ש). מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ג,ט). רא"ה (ד"ה ולא כנגד). מאירי (כ"ה א', ד"ה לא יקרא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

צואה מכוסה: דעת ראב"ד, רשב"א, ומאירי שריח רע שיש לו עיקר, היינו צואה מגולה. אבל צואה מכוסה נחשבת ריח רע שאין לו עיקר. ודעת הרוקח, אשכול, רא"ה, וריטב"א שאף מכוסה נקראת ריח רע שיש לו עיקר.⁴⁷

צואת בהמות: כתבו רבינו יונה והרא"ש על פי הירושלמי, שצריך להרחיק רק מצואת חמור הבא מן הדרך, שריחו רע מאוד, וצואת נמיה (והוסיפו צואת חתול, שריחה רע מאד). אבל שאר בהמות, אין צריך להרחיק מצואה שלהם^{48, 49}. והשו"ע⁵⁰ פסק ששאר בהמה חיה ועוף אין צריך להרחיק מהם אם אין בהם ריח רע⁵¹. ואם יש בהם ריח רע, דינם כצואת אדם⁵².

צואת תרנגולים: כתב הרא"ש שמשמע שאין בצואת תרנגולים איסור כלל. ואפילו אם

47. ולעניין הלכה, כתב הביה"ל (פתיחה לסימן עט) שהפמ"ג סותר את עצמו, ושכביאור הגר"א משמע דזה חשיב ריח רע שיש לו עיקר. וכן בחיי אדם (ח"א, כלל ג, דין כב) כתב, אם ריח רע מגיע לו, לא מהני המחיצה ולא כיסוי, שגם מן הריח לבד צריך להרחיק ד' אמות, כדעת הרוקח. וראה כף החיים (עט, אות א) שהאריך, ומסקנתו, שרק אם אי אפשר, אז יש לסמוך על דברי הרשב"א, עיי"ש. מקורות - ראב"ד (השגות טז א ברי"ף; הו"ד במאירי). רוקח (הל' תפילה, סי' שכד). אשכול (הלכות ק"ש וברכותיה, מהד' אלבק, ד"ה אתמר ריח רע). רשב"א וריטב"א ומאירי (ד"ה ריח רע). רא"ה (ד"ה איתמר ריח רע).

48. שאע"פ שיש להם ריח רע מיד אחר היציאה, אין הריח רע כל כך. רבינו יונה.

49. והרמב"ם כתב "צואת האדם, וצואת כלבים וחזירים בזמן שיש בתוכן עורות, וכל צואה שריחה רע כגון אלו - אסור לקרות קרית שמע כנגדן. וכן כנגד מי רגלי אדם. אבל מי רגלי בהמה - קוראין כנגדן". והבינו רבינו יונה והרא"ש מדבריו, שלא התיר אלא כנגד מי רגלים של בהמה. ותמהו, שהרי בירושלמי התירו בפירוש גללי בהמה! והב"י כתב דהרמב"ם לא בכל צואה של בהמה אסר, אלא באותם שיש להם ריח רע.

50. או"ח עט, ד. והמשנ"ב (ס"ק כד) הסתפק, כשיש בהם ריח רע, אם דינם כצואת אדם לגמרי, שאפילו אם פסק הריח אח"כ, מכל מקום חל עליהם שם צואה, ואסור (וראה ביה"ל, ד"ה דינם). והמג"א (ס"ק יג) חלק על עיקר דין השו"ע, ופסק דסתם צואת בהמה חיה ועוף, לבד מאלו הידועים שריחן רע מאוד, אפילו אם יש בהם ריח רע בעת היציאה, אין הריח רע חזק כל כך, ודרכו לפסוק, על כן אין דינם כצואה, ואין צריך להרחיק אלא עד מקום שיכלה הריח. וכן נטיית המשנ"ב (ס"ק כד). וזה כדעת רבינו יונה והרא"ש. מקורות - תלמידי רבינו יונה (ד"ה וצואת). רא"ש (סי' מו). רמב"ם (הל' קריאת שמע ג, ו).

51. הגדרת ריח רע: כתב המשנ"ב (עט, ד, ס"ק כג): היינו כל שדרך בני אדם להצטער מאותו הריח. כתב החיי אדם, דבר שטבעו ריח רע, כגון עטרן וכדומה, מותר. ולא נקרא צואה אלא מה שנסרח מחמת עיפוש. וכן כתב בן איש חי (שנה א, פ' בא, כז).

52. גם לדעת השו"ע, הסובר ששאר בהמות דינם כצואת חמור ונמיה, יש נפק"מ, שבשאר בהמות אם אין מריח ריח, אין צריך לבדוק, דמסתמא אין בהם ריח רע (מג"א ס"ק יג), וכן כשנפסק ריחם, ייתכן שאינם אסורים (ספק במשנ"ב, ס"ק כד, וביה"ל, ד"ה דינם, וכנזכר לעיל).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תמצי לומר לאסור צואת תרנגולים, דוקא בלול שלהם שיש בו סרחון. אבל הגדלים בבית ואין שם כי אם מעט, אין לאסור (כשאין ריח רע). וכן כתבו ראשונים. וכ"פ השו"ע⁵³.
אשפה שריחה רע ונבילה מסרחת: מבואר בברייתא שאין קוראים ק"ש כנגד אשפה שריחה רע. וכן פסק השו"ע⁵⁴.

אם יש להשוות ברכה לתפלה לענין צואה: כל הברכות אסור לברכן כנגד צואה. אמנם לעניין דיעבד, תוספות ורא"ש נשארו בספק. והרמב"ן הסיק, שאף לעניין דיעבד, אם מצא צואה כנגדו, צריך לחזור ולברך⁵⁵. והשו"ע⁵⁶ כתב ספקם של תוספות והרא"ש.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עט)

א. היתה צואת אדם מאחרי, צריך להרחיק ד' אמות ממקום שפלה הריח, אפלו אם יש לו חלי שאינו מריח, צריך להרחיק ד' אמות ממקום שיכלה הריח למי שמריח. ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו, אפלו בלילה (או שהוא סומא) (תשובת הרשב"א סי' קס"ח בית יוסף בשם הר"י) שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום, ואם הוא מצדו, דינו כמלאחרי.

הגה: שליח צבור המתפלל, וצואה בבית הכנסת או בבית שמתפלל שם, אפלו הוא לאחרי, בכל הבית צריך לשטק עד שיוציאנה, מאחר שמוציא רבים ידי חובתן, ואי אפשר שלא יהא אחד מן הקהל בתוך ד' אמות של הצואה. (הגהות מרדכי החדשים פ' מי שמתו) ועין לקמן סוף סימן צ' ועין לקמן סי' פ"ז בדין צואה בבית.

53. או"ח עט, ז. מקורות - רא"ש (סי' מו). תוספות (ד"ה לית הלכתא). מרדכי (סי' עז). הגהות מיימוניות (הל' ק"ש ג, אות ד).
54. או"ח עט, ח. וכתב המשנ"ב (ס"ק כט): ודינה לכל דבר כצואת אדם, ועל כן צריך להרחיק מלפניה כמלא עיניו, ואפילו אם ידוע לו שאין בה צואה ומי רגלים, והוא מן התורה. זה הכלל כל ריח רע הבא מדבר המסריח כיוצא באלו שנתפרשו שיש לו עיקר, מרחיקין ממנה כדין צואת אדם דבכלל והיה מחניך קדוש הם. כלומר שאם מגיע אליו הריח רע, אין מחנהו קדוש ואסור לקרות לבוש. עוד כתב המשנ"ב (עוג, ס"ק כ) בשם ח"י רבי עקיבא איגר, בשם הנזירות שמשון, דאין צריך להרחיק ממה שאדם מקיא, אף שהוא מאוס.

55. ומסתברא נמי דלגבי ריח רע שאין לו עיקר, ברכות הרי הם כק"ש, ולא הקלו אלא בדברי תורה. רמב"ן.

56. או"ח קפה, ה. והמשנ"ב (ס"ק ז) כתב מסקנת האחרונים (כדעת הרמב"ן) כשמצא צואה כנגדו בתוך ד' אמותיו דצריך לחזור ולברך בהמ"ז אם עדיין לא נתעכל המזון. מקורות - תוספות (עירובין ס"ד א', ד"ה שיכור). רא"ש (עירובין, ו, ה). רמב"ן (ליקוטיו ברכות, כ"ב ב').

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

- ב. היתה במקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה, או שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר, אפלו הפתח פתוח ויושב בצדה ורואה אותה, אם אין לה ריח, יכול לקרות, דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן ביה שפיר והיה מחנך קדוש להרא"ש. אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה, ואם יש לה ריח לא מהניא הפסקה ולא שנוי רשות, ויש אומרים דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה עצמה, הכי נמי מועילה לריח רע שלה.
- ד. צואת כלב וחזיר, אם נתן בהם עורות, מרחיקים מהם כמו מצואת אדם. ואם לאו, דינם כדין צואת שאר בהמה חיה ועוף, שאין צריך להרחיק מהם אם אין בהם ריח רע, ואם יש בהם ריח רע, דינם כמו צואת אדם.
- ו. בירושלמי אוסר לקרות כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך, וכנגד צואת תרנגולים אדמה. הגה: כי אותה צואה מסרחת.
- ח. אסור לקרות כנגד אשפה שריחה רע.
- (או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפה)
- ה. ואם ברח והיתה צואה כנגדו, או שהיה שכור (פי' לגמרי), נסתפקו התוספות והרא"ש אם צריך לחזור ולברך; ומשום מי רגלים פשיטא שאינו חוזר לברך.

ריח רע שאין לו עיקר

- (כ"ה א') בעו מיניה מרב ששת: ריח רע שאין לו עיקר (הפחת רוח), מהו?
אמר להו: אתו חזו הני ציפי דבי רב (מחצלות של בית המדרש) דהני גנו והני גרסי (אע"פ שדרך הישנים להפיח).
והני מילי בדברי תורה (משום דלא אפשר), אבל בקריאת שמע - לא (אלא יצא לחוץ ויקרא). ודברי תורה נמי לא אמרן, אלא דחבריה; אבל דידיה - לא (אלא אם הפיח הוא עצמו, ימתין עד שיכלה הריח).

שיטות הראשונים

ודברי תורה נמי לא אמרן אלא דחבריה, אבל דידיה, לא: ריח רע שאין לו עיקר, איסורו

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מדבריהם⁵⁷. דעת הרא"ה שאפילו המפיח עצמו אינו אסור אלא בשעה שמפיח⁵⁸.
ורמב"ם כתב, "הקורא שיצאת ממנו רוח מלמטה - יפסיק עד שיכלה באשה וחוזר
לקריאתו". וכן מבואר ברש"י ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁵⁹.

מי שברי לו שאינו יכול להתפלל בלא הפחה: כתב הרא"ש, מי שבריא לו שאינו יכול
להתפלל בלא הפחה, מוטב שיעבור זמן התפלה ממה שיתפלל בלא גוף נקי. וכ"פ השו"ע⁶⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עט)

ט. יצא ממנו רוח מלמטה, אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח. ואם יצא מחברו, מתוך
בדברי תורה, משום דאי אפשר שהתלמידים קצתם גורסים, וקצתם ישנים ומפייחים
בתוך השנה, אבל לקרות קריאת שמע אסור, עד שיכלה הריח.

(או"ח, הלכות תפילין, סימן לח)

ב. מי שברי לו שאינו יכול להתפלל בלא הפחה, מוטב שיעבור זמן התפלה ממה
שיתפלל בלא גוף נקי. ואם יראה לו שיוכל להעמיד עצמו בגוף נקי בשעת קריאת
שמע, יניח תפילין בין אהבה לקריאת שמע, ויברך.

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פ)

א. מי שברי לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמר קריאת שמע ותפלה,

57. שהתורה לא אסרה אלא בשיש לו עיקר כדכתיב ויצאת שמה חוץ, ורבנן הוא דגזרו, ולא חשו שיהו מדרשין בטלין כשמקצת התלמידים ישנים. רמב"ן (ח"י כ"ב ב').

58. אבל לאחר הפחה, מה לי ידידה מה לי חברה. והרי כבר אין להפחה בעולם. ובאליה רבה (עט, ס"ק יז) הביא שכן מבואר בתשובת הרא"ש (ועיי"ש היטב בנוסח השאלה ובתשובת הרא"ש, וצ"ב). אמנם בפסקיו כתב הרא"ש להדיא: אבל בדידה לא, עד שיכלה הריח. וכ"כ ברמזים.

59. או"ח עט, ט. ויש לעיין בגמרא כ"ד ב', היה מפיח בתפילה פוסק עד שיכלה הרוח. וצ"ב. מקורות - רש"י (ד"ה אבל לדידה). רמב"ם (הל' ק"ש גיד). רא"ש (סי' מז; שו"ת כלל ד סי' א). רא"ה (ד"ה לא אמרו).

60. או"ח לח, ב; או"ח פ, א. וכתב הגר"א (פ, ס"ק א): **אינו נראה כן להלכה!** וכן התקשה המשנ"ב (פ, ס"ק ג-ד, וביה"ל ד"ה מוטב) דלא אתי איסור הפחה שהוא ריח רע שאין לו עיקר, דהוא רק איסור דרבנן, ודחי לק"ש דאורייתא, או לתפלה שהוא מצוה דרבים. וכתב שגם השו"ע לא פסק כן אלא רק לגבי תפילה לבדה, ורק כשאירע באופן חד פעמי. אבל מי שיש לו חולי ורגיל בכך, מותר לו להתפלל בלא גוף נקי (והוסיף הפרי חדש, שכשיגיע לו הפחה, יפסיק עד שיכלה הריח). עיי"ש. מקורות - רא"ש (שו"ת, כלל ד סי' א).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מוטב שיעבר זמן קריאת שמע ותפלה ולא יתפלל, ממה שיתפלל בלא גוף נקי...

צואה עוברת

(כ"ה א') **אתמר**, צואה עוברת (אדם שנושאים לפניו גרף של רעי להעבירו) -

(1) אביי אמר: מותר לקרות קריאת שמע (ואין צריך להפסיק).

(2) רבא אמר: אסור לקרות קריאת שמע.

אמר רב פפא: פי חזיר כצואה עוברת דמי. ואע"ג דסליק מנהרא (ודינו כגרף של רעי, שאסור אף בלא צואה⁶¹).

שיטות הראשונים

הרחקה מצואה עוברת: כתב הרמב"ם, "צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על פני המים - אסור לקרות כנגדה; ופי חזיר כצואה עוברת. ואסור לקרות כנגדן עד שיעברו ממנו ארבע אמות⁶²". וכן פסק השו"ע⁶³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עו)

ג. העבירו צואה לפניו, אסור לקרות כנגדה, ופי חזיר כצואה עוברת דמי, אפלו עולה מן הנדר אין הרחקה מועלת לו, דהוי כגרף של רעי.

61. רבנו יונה.

62. הב"י דן בדבריו, האם בצואה עוברת סגי בהרחקה של ד' אמות, גם כשהיא לפניו (וכן נקטו מהר"י אבוהב, דרכי משה, וב"ח), או דבלאחריו מיירי. אבל מלפניו, צריך להרחיק מלוא עיניו.

63. או"ח ע"ג. השו"ע שינה קצת מלשון הרמב"ם, וביאר המשנ"ב (ס"ק ח) דברי השו"ע על פי דבריו בב"י, שגם בצואה עוברת בעיני הרחקה מלפניו כמלוא עיניו, ומלאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח. והביא בשם ב"ח ואליה רבה, שפסקו דכיון דצואה עוברת היא ואינה עומדת במקום אחד, סגי בהרחקת ד' אמות ממקום שכלה הריח, אפילו מלפניו. וכתב שיש להחמיר לכתחילה. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ג,יג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ספק צואה ומי רגלים

(כ"ה א') אמר רב יהודה: ספק (אם יש במקום) צואה, אסורה (בקריאת שמע ותפילה).
ספק (אם יש) מי רגלים, מותרים.

איכא דאמרי (לקולא): אמר רב יהודה: ספק צואה בבית מותרת (שאין דרך להניח צואה בבית), באשפה אסורה. ספק מי רגלים, אפילו באשפה נמי מותרין.

סבר לה (רב יהודה אליבא דתרי לישני) כי הא דרב המנונא, דאמר רב המנונא: לא אסרה תורה (לקרות), אלא כנגד עמוד (הקילוח של מי רגלים) בלבד. הא נפול לארעא שרי. ורבנן הוא דגזרו בהו (גם במי רגלים אחר שנפלו לקרקע). וכי גזרו בהו רבנן בודאן, אבל בספקן לא גזרו.

שיטות הראשונים

ספק צואה בבית: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, כלישנא בתרא דרב יהודה, לקולא, שגם בספק צואה, בבית מותרת. וכן פסק השו"ע⁶⁴. וביאר המאירי, כגון שהריח ריח רע ולא הוחזקה לו צואה שם, או שראה שם צואה, ולא ידע אם הוציאוה אם לאו, מותר לקרוא⁶⁵.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עו)

ז. ספק אם צואה בבית, מתר לקרות, דחזקת בית שאין בה צואה. ספק אם צואה באשפה, אסור משום דחזקת אשפה שיש בה צואה. אבל ספק מי רגלים, אפילו באשפה מתר, משום דלא אסרה תורה לקרות כנגד מי רגלים, אלא כנגד עמוד של

64. או"ח עו,ז. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ג,טו). רא"ש (סי' מט).

65. וראה ערוך השולחן (עו,יב-יג) שהסתפק בזה, אם אפילו כשהוחזק צואה בבית, וספק אם הוציאוה, עיי"ש. והמשנ"ב (עו,ז ס"ק כה) כתב שבכזה מקרה **נראה דאסור** לקרות ולהתפלל עד שיתברר לו, דהלא הוא מילתא דאורייתא. והיכא דמצא צואה ואינו יודע אם הוא צואת כלבים ושאר בהמה וחיה או צואת אדם, כתב המשנ"ב (ס"ק כב) בשם המג"א דאזלינן בזה בתר המצוי. ודוקא אם בדק האשפה ולא נמצא בו שאר צואה בלתי זה, דאי לאו הכי, הלא אמרינן דסתם אשפה חזקה שיש בו צואה דרגילים להפנות שם.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קלות, ואחר שגפיל לא מיתסר אלא מדרבנן, ובספקן לא גזרו.
ח. קרא במקום שראוי להסתפק בצואה, ומצאה אחר כף, צריך לחזור ולקרות. אבל אם
אין המקום ראוי להסתפק בו, אין צריך לחזור ולקרות. ומי רגלים, אפלו מצאן
במקום שראוי להסתפק, אין צריך לחזור ולקרות.

דין צואה יבשה ומי רגלים שהתייבשו

- (כ"ה א') (ומברר) ובודאן, עד כמה (ישהו מי רגלים על גבי קרקע, ויהיו עדיין אסורים)?
- (1) אמר רב יהודה אמר שמואל (לקולא): כל זמן שמטפיחין (את הנוגע בהם). וכן
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שמטפיחין.
- (2) גניבא משמיה דרב אמר: כל זמן שרשומן ניכר (בקרע, אע"פ שאינם מטפיחים).
אמר רבה בר בר חנה אמר רב: צואה, אפילו כחרס, אסורה.
והיכי דמי צואה כחרס?
- אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת (מתפוררת).
ואיכא דאמרי: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת.
- אמר רבא: הלכתא - צואה כחרס, אסורה. מי רגלים, כל זמן שמטפיחין אסורין.
ואמרינן (בסוף הסוגיא), לימא **כתנאי**: מי רגלים שנשפכו - (1) נבלעו (ולכאורה
פירושו שאין רישומן ניכר), מותר. לא נבלעו (אלא רישומן ניכר), אסור. (2) רבי יוסי
אומר: (גם אם רישומן ניכר, מותר. ואסור רק) כל זמן שמטפיחין.
- (ודחי) דכולי עלמא כל זמן שמטפיחין הוא דאסור, הא רישומן ניכר, שרי. (כ"ה ב')
והכא בטופח על מנת להטפח איכא בינייהו (תנא קמא בעי על מנת להטפח, ורבי
יוסי מחמיר).

שיטות הראשונים

צואה כחרס: פסקו הפוסקים לחומרא בדאורייתא. **הרמב"ם ורבינו יונה** פסקו כלישנא

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קמא, שאם זורקה ונפרכת, היא כעפר, ומותר לקרות כנגדה⁶⁶. ודעת רש"י ורא"ש שלישנא בתרא לחומרא. ולא הוי כעפר רק אם נפרכת על ידי גלילה בלא זריקה. ורשב"א כתב בשם ראב"ד, דלישנא בתרא שאם גוללה ונפרכת הוי עפר, היינו פלאי פלוני, והוא המיקל, וקיימא לן כוותיה⁶⁷. והשו"ע⁶⁸ פסק כרמב"ם, והרמ"א כרא"ש.

מי רגלים שנבלעו בקרקע: לדעת הרמב"ם, אם היו מרטיבים היד, אסור לקרות קריאת שמע כנגדם (אפילו שאינו טופח על מנת להטפוח⁶⁹). ודעת רא"ש בשם גאון, ורשב"א, שאסורים רק בטופח על מנת להטפוח⁷⁰. והשו"ע⁷¹ פסק כרמב"ם. והרמ"א פסק שיש לסמוך על דעת הרא"ש ורשב"א.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פב)

א. צוֹאָה יִבְשָׁה כָּל כָּף, שְׁאֵם יִזְרְקֶנָּה תִּתְפַּרֵּךְ, הִרִי הִיא כְּעֶפֶר, וּמִתֵּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּהּ, וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה בָּהּ רִיחַ רַע.

66. וכתב הגר"א (פב, ס"ק א) וצ"ע, דשיטת הרמב"ם לפסוק כלישנא בתרא אף באיסור דאורייתא.

67. שאם חזא דמפלאי אפלווי (דהיינו שיש בה סדקים) אז בודאי הגיע לשיעור שתהא נפרכת על ידי גלילה, ומותרת. ועדיף מצואה כחרס (שאסורה). ובביה"ל (פבא, ד"ה וכן עיקר) כתב בשם הערוך. ואור זרוע דשיעור זה (שרואים בה סדקים) עדיין לא הגיע אף לצואה כחרס, ואסור. וכן משמע מכל הפוסקים שלא הביאו כלל להא דהרשב"א.

68. או"ח פבא. ובדעת השו"ע כתב המשנ"ב (ס"ק א) ודוקא לפירוכין דקין, אבל לשנים ושלוש לא מהני. עוד כתב: ובימי הקור שהצואה נקרשת הרבה כאבן, וגם אין מגיע אז ממנה שום סרחון, נסתפק המג"א אי שרי לקרות כנגדה, אי בתר השתא אזלינן, או עדיין שם צואה עליה כיון שיכולה לחזור לקדמותה בזמן החום. והאחרונים הסכימו כולם בזה לאיסור. וצואה תחת קרח, אפשר דהוי כיסוי (כמו עשית). ותחת שלג חשיב כיסוי. עוד כתב בשם שולחן שלמה שנגד מי רגלים קרושים יש להחמיר שלא לקרות, ושצ"ע בזה. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש גז), רא"ש (סי' מט). רשב"א (ד"ה איכא דאמרי). ערוך (ערך פל). אור זרוע (הל' טהרת ק"ש ותפילה, סימן קלא).

69. ב"י (או"ח פבב).

70. הרשב"א ורא"ש ביארו שרבא סובר כתנא קמא דרבי יוסי, ודברי רבא הם כתנאי. ועיין ביאור הגר"א (או"ח פבב, ס"ק ג-ד), במה שמבאר את שיטות הראשונים.

71. או"ח פבב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) שהסכמת כל האחרונים להקל, דדוקא טופח על מנת להטפוח. וכן כתב להקל ב'בן איש חי' (שנה א, פר' בא, יט). ואם יש בהם טופח על מנת להטפוח, צריך להרחיק ד' אמות, כמו מצואה. וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) דמכל מקום, כיון שאינם בעין, אלא שבלועים בקרקע או בבגד, אין צריך לשפוך עליהם רביעית, אלא די שיביא עליהם מעט מן המעט מים, שאין בהם ג"כ רק טופח על מנת להטפוח, ושרי.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגה: ויש אומרים דלא הוי כעפר, רק אם נפרקת על ידי גלילה בלא זריקה, וכן עקר (רש"י והרא"ש פרק מי שמתו וטור).
 ב. מי רגלים שנבלעו בקרקע, אם היו מרטיבין היד, אסור לקרות כנגדה (ויש אומרים דאינו אסור רק בטופח על מנת להטפוח ויש לסמוך על זה).

כיסוי צואה

(כ"ה ב') אמר רבא: צואה בעששית (מחיצת זכוכית מפסיקה, והצואה נראית) מותר לקרות קריאת שמע כנגדה. ערוה בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה. (ומבאר) צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, דצואה בכסוי תליא מילתא (שנאמר⁷²: "וְכָסִיתָ אֶת צִאָתְךָ"), והא מיכסיא. ערוה בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, "וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר" אמר רחמנא⁷³, והא קמיתחזיא.
 אמר אביי: צואה כל שהוא (=מועטת), מבטלה ברוק (מכסה אותה ברוק). אמר רבא: וברוק עבה (כדי שתהא מכוסה, ולא תיראה⁷⁴).
 אמר רבא: צואה בגומא, מניח סנדלו עליה וקורא קריאת שמע.
 בעא מר בריה דרבינא: צואה דבוקה בסנדלו, מאי? תיקו⁷⁵.

שיטות הראשונים

צואה בגומא וצואה דבוקה בסנדלו: הרמב"ם ורא"ש ביארו שצואה בגומא מיירי שאינה נוגעת בו, ורק אז מותר⁷⁶. וצואה דבוקה מיירי שהסנדל נוגע. והוי ספיקא דאיסורא,

72. דברים כג, יד.

73. דברים כג, טו.

74. רא"ה וריטב"א.

75. מימרת רב יהודה גוי ערום אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, הובא לעיל, בסוגית ערוה, כ"ד ב'.

76. וכתב הריטב"א דקא משמע לן שאע"פ שהכיסוי אינו קבוע ועומד להינטל, מהני. והרא"ש כתב שקא משמע לן שלא אומרים שהסנדל בטל לגופו ואינו נחשב כיסוי.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ולחומרא (ואם כן, בין נוגעת בין דבוקה, אסור). **והראב"ד ותר"י** ביארו, שכשהצואה בגומא פורס סנדלו עליה וקורא קריאת שמע אפילו כשנוגעת הצואה בסנדלו. וצואה דבוקה מיירי כשנדבקה ממש הצואה בסנדלו (ותיקו דאיסורא לחומרא, וא"כ, נוגעת מותר, דבוקה אסור). **והשו"ע**⁷⁷ פסק **כרמב"ם ורא"ש**.

צואה בעששית: מותר לקרות ק"ש כנגדה, דבכיסוי תליא מילתא. וכן פסקו **רי"ף, רמב"ם, ורא"ש**. וכן פסק **השו"ע**⁷⁸. וכתב **הרמב"ם**, "היה בינו ובין הצואה מחצה שלזכוכית - אף על פי שהוא רואה אותה מאחורי הזכוכית, מתר לקרות בצדה".⁷⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עו)

א. צואה בעששית, מתר לקרות כנגדה אף על פי שרואה אותה דרך דפנותיה, משום דבכסוי תלה רחמנא, דכתב וכסית את צאתה, והא מתכסיא.

ב. צואה בגומא, מניח סנדלו עליה וקורא, דחשיבה כמכסה, וכיון שאין ריח רע מגיע לו, מתר. והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה.

ו. היה לפניו מעט צואה, יכול לבטלה ברק שירק בה ויקרא כנגדה, והוא שיהא הרק עבה. ואין הבטול מועיל אלא לפי שעה, אבל אם לא יקרא מיד והרק נמוח ונבלע בה, לא בטלה.

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עה)

ה. ערוה בעששית ורואה אותה דרך דפנותיה, אסור לקרות כנגדה, דכתב ולא יראה בה ערות דבר, והא מתחזיא.

77. או"ח עוב. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' ק"ש גיא). רא"ש (סי' נא). רבינו יונה (יו א ברי"ף, ד"ה צואה).

78. או"ח עו, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג): ואם מגיע לו ריח רע אסור. ואפילו למאן דאמר דהפסקה מועלת לריח רע, דוקא מחיצה שהוא רשות בפני עצמו, אבל כפיית כלי, לא. ומכל מקום אין צריך בזה ד' אמות ממקום שכלה הריח אלא כל זמן שאין מגיע אליו סגי (כ"כ הפמ"ג בסימן זה אבל בסימן ע"ט במ"ז נשאר בצ"ע ועיין בסימן ע"ט בבה"ל). מקורות - רי"ף (יו א בדפיו). רא"ש (סי' נא). רמב"ם (הל' ק"ש גי).

79. וכתב ביה"ל (עט, הקדמה לסימן) בשם הפמ"ג, דמשמע מפירוש רש"י ורמב"ם דאפילו אם אין הצואה מכוסה כלל, רק מחיצת זכוכית מפסקת ביניהם, זו היא הכסוי, ולאו דוקא שיכסה הצואה מכל צדדיו. ולגבי שיעור רוחב המחיצה, כתב בביה"ל בשם מג"א שאם המחיצה בבית, בעינן שתהא חוצצת מכותל לכותל. ובשם נשמת אדם כתב, דכל שהיא רוחב ד' טפחים, חשיבא מחיצה להתיר כנגדה; אבל לא כנגד האויר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמירת דברי קדושה כנגד גוי ערום

אמר רב יהודה: גוי ערום אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. (והחידוש בגוי) מהו דתימא הואיל וכתוב בהו "אֲשֶׁר בְּשָׁר חֲמוּרִים בְּשָׁרָם", אימא כחמור בעלמא הוא, קא משמע לן. דאינהו נמי איקרו ערוה, דכתיב: "וְעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ".

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עה)

ד. אסור לקרות כנגד ערוה אפלו של גוי...

ביטול מי רגלים והרחקה מהם

(כ"ב ב') (המשך משנה): ולא יתכסה לא במים הרעים (סרוחים), ולא במי המשרה (ששורין בהם פשתן וקנבוס ומסריחים), עד שיטיל לתוכן מים. וכמה ירחיק מהן (ממי רגלים) ומן הצואה? ד' אמות.

(כ"ה ב') (ומקשה) וכמה מיא רמי ואזיל (כמה מים ישליך לתוכם ויבטלם, הלא מרובים הם)?! אלא הכי קאמר: לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל (כי אי אפשר לבטלם). ומי רגלים (מועטים, והם בכלי, והוא בא לקרות קריאת שמע אצלם) עד שיטיל לתוכן מים, ויקרא.

ת"ר: כמה יטיל לתוכן (לתוך מי הרגלים) מים? כל שהוא. רבי זכאי אומר: רביעית. אמר רב נחמן: מחלוקת לבסוף⁸⁰; אבל בתחלה (שקדמו המים למי רגלים), כל שהן⁸¹. ורב יוסף אמר: מחלוקת לכתחילה; אבל לבסוף, דברי הכל רביעית. אמר ליה רב יוסף לשמעיה: אייתי לי רביעיתא דמיא, כרבי זכאי (שבין בסוף, ואפילו בתחילה, צריך רביעית מים לבטלם).

80. שמי רגלים בכלי וזה נותן לתוכן מים, בההיא קאמר רבי זכאי רביעית. רש"י.

81. דברי הכל כל שהוא, שכשמטיל מי רגלים בכלי לבסוף, ראשון ראשון שנופל לתוך המים מתבטל, ואף על פי שהם רבים והולכין, כבר בטלו. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הרחקה ממי רגלים: הרמב"ם כתב שאף ממי רגלים (אף שאיסורם לאחר שנפלו לקרקע מדרבנו) צריך להרחיק ארבע אמות, ואם הם מלפניו, כמלוא עיניו⁸².

באיזה שלב מועילה הטלת רביעית: מסתימת לשון הרמב"ם משמע שפסק שמועילה רביעית לא שנא היו מי הרגלים בכלי תחלה ונותן עליהן מים, לא שנא היו המים בכלי תחלה, וכדעת רב יוסף. וכן פסקו רי"ף, רא"ש ורשב"א. וכן פסק השו"ע⁸³.

ביטול מי רגלים בכלי: כתב הטור שאף אם מי הרגלים צבורים בכלי, גם כן מהני רביעית (ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם). וכן מבואר ברש"י. וכן פסק השו"ע⁸⁴.

האם מספיקה רביעית גם ליותר מהטלה אחת: מדברי הרמב"ם דייק הרא"ש שרביעית מספיקה דווקא להטלת מי רגליים של פעם אחת. אבל אם יותר מפעם אחת, צריך להוסיף מים לפי השיעור. ומשמע מהרא"ש שמסכים לדבריו. ודעת הרשב"א שלרבי זכאי מספיקה רביעית אפילו לשיעור של יותר מהטלה אחת (כשם שלתנא קמא מספיק שיעור מים כלשהו לבטלם מתורת מי רגלים). והשו"ע⁸⁵ פסק כרמב"ם⁸⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פו)

א. מִים סְרוּחִים אוּ מִי מְשֻׁרָה, שְׁשׁוּרִין בֶּהֶן פְּשֻׁתָּן אוּ קִנְבוֹס צָרִיךְ לְהַרְחִיק מֵהֶם כָּמוֹ מִן הַצּוֹאָה.

82. וכן פסק הפרי מגדים, והביאו משנ"ב (עז ס"ק ז).

83. או"ח עז, א.

84. או"ח עז, א. וראה ראיה בביאור הגר"א (ס"ק א).

85. או"ח עז, ב. וכן הסכים הרמ"א לדבריו. והגר"א (ס"ק ז) נשאר בצ"ע על דברי השו"ע, דמשמע מדבריו דאם השתין והפסיק באמצע צריך שתי רביעיות, כיון דהוי שתי פעמים, ואילו היה משתין בפעם אחת כשיעור שתי הפעמים, אין צריך רק רביעית אחת, וזה אינו מסתבר! וכתב הגר"א, אבל עיקר נראה כהרשב"א שכתב דאפילו בתוך הרבה פעמים די ברביעית, דומיא דכל שהו לתנא קמא, דודאי אין חילוק. ושכן הוא בירושלמי. עיי"ש. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ג, י). רא"ש (סי' נג). רשב"א (ד"ה כמה).

86. וכתב המשנ"ב (עז ס"ק ז) שאם השתין רק מעט, יש אומרים דצריך גם כן רביעית. אבל בתשובת חכם צבי (סי' קב) פסק דאם המי רגלים הם פחותים מרביעית דסגי ברוב מים לבטלן, ואין צריך רביעית דלא אמרו רביעית אלא להקל. ואפילו אם המי רגלים הם משתי פעמים, סגי ברוב מים לבטלן. וכן הסכימו האחרונים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עז)

א. אסור לקרות כנגד מי רגלים, עד שיטיל לתוכן רביעית מים, ואז מתר. ולא שנא על גבי קרקע, לא שנא בכלי, ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם. (ודין עביט ע"ל סימן פ"ז) לא שנא היו הם בכלי תחלה, ונתן עליהם מים, לא שנא המים בכלי תחלה.

ב. רביעית שאמרו, למי רגלים של פעם אחת. ולשל שני פעמים שני רביעיות, ולשל שלש שלשה: **הגה:** וכן לעולם.

גרף של רעי ועביט של מי רגלים

(כ"ב ב') (המשך משנה:) וכמה ירחיק מהן (ממי רגלים) ומן הצואה? ד' אמות.

(כ"ה ב') **תנו רבנן:** גרף של רעי, ועביט של מי רגלים (ושניהם מחרס), אסור לקרות קריאת שמע כנגדן, ואף על פי שאין בהן כלום.

(המשך הברייתא:) ומי רגלים עצמן (בכלי שאינו מיוחד להם), עד שיטיל לתוכן מים. וכמה יטיל לתוכן מים? כל שהוא. רבי זכאי אומר רביעית.

(המשך הברייתא:) (1) בין לפני המיטה, בין לאחר המיטה (לעולם צריך הרחקה של ד' אמות מגרף ועביט). (2) רשב"ג אומר: (כשנמצאים) לאחר המיטה קורא (שהמיטה נחשבת הפסק), לפני המיטה אינו קורא (כנגדם). אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא. (3) רבי שמעון בן אלעזר אומר: אפילו בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם (מן הבית), או שיניחם תחת המיטה (שאז הם כאילו טמונים בארץ), דכוליה בית כארבע אמות דמי.

אמר רב יוסף: בעאי מיניה מרב הונא, מיטה פחות משלושה, פשיטא לי דכלבוד דמי. שלושה, ארבעה, חמישה, שישה, שבעה, שמונה, תשעה, מהו? אמר ליה: לא ידענא. עשרה ודאי לא מיבעי לי. אמר אביי: שפיר עבדת דלא איבעיא לך, כל עשרה, רשותא אחריתי היא.

אמר רבא: הלכתא - פחות משלושה כלבוד דמי. עשרה, רשותא אחריתי היא. משלושה עד עשרה, היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשט ליה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ופליגי אמוראי אי הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

שיטות הראשונים

תוקף איסור גרף של רעי, ועביט של מי רגלים: דעת **רמב"ם ורא"ש**, דכיון דמיוחדים לכך הוה ליה כבית הכסא, ואפילו אין בהם ריח רע. ודעת **רבינו יונה**, דדיינינן להו כמו צואה, ואסור מהתורה. ומשום כך כתבו **רבינו יונה, רא"ש, ורשב"א** שאין ביטול רביעית מועיל ואפילו נתן רביעית מים זכים בעביט של מי הרגלים אסור לקרוא ק"ש כנגדו. **ותוספות והמרדכי** הסתפקו בדין זה. **והשו"ע**⁸⁷ פסק דלא מהני.

גרף ועביט שרחצם: כתב **בספר המאורות** שאם רחץ את הכלי במים יפה, נראה שמותר, ואע"פ שהוא מיוחד לכך. וכן כתב **המאירי** בשם **יש אומרים**. ומדברי **שאר ראשונים** משמע שאין רחיצה מועילה, וכן פסק **השו"ע**⁸⁸.

גרף מחרס, עץ, מתכת, וזכוכית: כתב **הרא"ש** דבכולי גמרא שמזכיר גרף ועביט מיירי בשל חרס. ומסתבר דבעביט של עץ אסור מפני שהוא מובלע בתוכו ומלא זוהמא, אבל בשל זכוכית מותר. **ורשב"א** כתב בשם **תוספות**, דבשל עץ, זכוכית, ומיני מתכות, שרי. **ורבינו יונה** כתב בשם **רבני צרפת**, שאם הם של מתכת, או כגון שלנו שמקצתם של זכוכית, אם נתן בהם המים, מותר. וכן פסק **השו"ע**⁸⁹.

גרף שכפאו על פיו: כתב **ראבי"ה**, יש שאמרו מרחיק ממנו מפני שנבלע בו ומאיס, והוי

87. או"ח פז,א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) שמשמע מדברי הרבה אחרונים שמסכימים עם דינו של רבינו יונה, שאסור מן התורה. ואם קרא או התפלל במקום עביט שהיה בתוך ד' אמותיו, חוזר, אם מצאו במקום שהיה ראוי לו להסתפק בו תחילה עליו. ואם מצא הגרף והעביט בתוך שיעור כמלוא עיניו, אינו חוזר בדיעבד. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש גיב). רא"ש (סי' נד). רבינו יונה (יז א, ד"ה גרף). תוספות (כ"ה ב', ד"ה ובלבד). מרדכי (סי' פא). רשב"א (ד"ה כמה).

88. או"ח פז,א. מקורות - מאורות (ד"ה תניא). מאירי (ד"ה מה שאמרנו).

89. או"ח פז,א. וביאר הגר"א (ס"ק א-ג) שכן מבואר בפרק בתרא דאבות דרבי נתן (הלכה ו): ג' דברים בכלי חרס, בולע ואינו פולט וכו'. ג' דברים בכלי זכוכית, אינו בולע וכו'. והטעם שאינו בולע, כיון שהוא שיע, דהיינו חלק. והוא הדין לשאר הכלים המוזכרים בראשונים שאינם בולעים. ובמשנ"ב (ס"ק ה) כתב לגבי כלי פורצלן (חרסיה) שלענין שאר איסורים דינם ככלי חרס (וראה עוד "נתיבי הלכה" פסחים, ל' ב', הכשרת כלים, בשיטות הראשונים), שנראה שיש להחמיר גם לענין זה. ובביה"ל (ד"ה אבל) כתב דצ"ע בדין זה, כיון דיכול להדיחו והוא שוע. ומכל מקום למעשה נכון להחמיר, דאפילו בכלי זכוכית הפרי חדש מחמיר, עיי"ש. מקורות - רבינו יונה (יז א, ד"ה גרף). רא"ש (סי' נד).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כמו צואה הדבוקה בסנדלו. ולי נראה להתירו, דהא מכוסה הוא ולא עדיף מצואה בעששית⁹⁰. ולא דמי לצואה שבסנדלו, שהוא לבוש בו⁹¹. והשו"ע⁹² כתב שיש מתירים ויש אוסרים, והלכה כדברי האוסרים.

גרף ועביט בבית: ר"י בן גיאת פסק כר"ש בן אלעזר, שכל הבית כד' אמות. ורי"ף, רמב"ם, רא"ש, ורבנו יונה, פסקו דלא כר"ש בן אלעזר. וכן פסק השו"ע⁹³.

הפסקת מיטה: כתבו ראשונים בשם גאון שהלכה כרשב"ג שמיטה נחשבת הפסק. רב האי גאון פירש במיטה סתומה, ומיבעיא ליה כשהגרף עומד לאחר המיטה וגובה המיטה פחות מעשרה. ועשרה ודאי מחיצה היא. ורבנו יונה פירש שאפילו במיטה שאינה סתומה מיירי (ובגבוה עשרה, אע"פ שרואה הגרף, כמחיצה היא). ורש"י פירש בעיא זו אליבא דר"ש בן אלעזר⁹⁴, ולא איפשיטא ולחומרא. והרי"ף והרמב"ם לא הזכירו מזה כלום⁹⁵.

90. וכתב הטור על דבריו, דכיון שהוא בלוע בתוכו נראה שהוא אסור, דברו כתוכו. והב"ח ביארו, שאע"פ שבלוע הוא מזהומא, כיון שאין בהן ממשות אין לחוש לבלוע. וכתב שהשגת הטור אינה השגה.

91. דברי ראב"ה הובאו במרדכי. ושם חסרה הסיומת, "שהוא לבוש בו". וביאר הגר"א (ס"ק ה) על פי הרשב"א, דשם מתגלה בדרך הילוכו. אמנם מסיום דברי ראב"ה משמע שהטעם הוא שהוא לבוש. ר"ד דבליצקי.

92. או"ח פזב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ח), שבשל מתכת, אפילו אינו רחוק מבפנים מהני כפיה, דאין איסורו אלא מתוכו, וכפיה חשוב כיסוי. מקורות - ראב"ה (ברכות ס"י עד; הו"ד במרדכי). מרדכי (ס"י פב).

93. או"ח פזג.

94. שאמר עד שיניחם תחת המיטה. ובמיטה שאין הימנה ולקרע שלושה טפחים, ודאי כלבוד דמי וכטמונים. עשרה ודאי אינו כיסוי. ומיבעיא ליה בגבוה משלושה ועד עשרה, אי הוי כיסוי או לא.

95. וכתב הרא"ש (ס"י נד): רב אלפס ז"ל לא הביא זאת הבעיא כלל ונראה משום דמפרש לה דארשב"ג קאי ואיהו סבר דהלכה כתנא קמא. ולעניין הלכה, על פי המשנ"ב (פזג, ס"ק ט).

א. מיטה בבית, גבוהה עשרה טפחים, ומחיצות מגיעות לארץ מכל הצדדים, או שרגליה קצרות ואין גבוהות ג' טפחים, הוי כלבוד, ונחשב מחיצה ואין צריך הרחקה מהצואה שמאחוריה (כשאינו רואה ומריח).

ב. מדפים, אפילו גבוהים י"ט, ואפשר אפילו רוחב ד"ט, אינם חשובים רשות לעצמם (כיון שאין מחיצות המגיעות לארץ).

ג. שולחנות (עם רגלים) שאין ברחבם ד' טפחים אף על פי שגבוהים י"ט, לא הוי מחיצה להפסיק.

ד. גרף או אפילו מי רגלים העומד בין תנור לכותל נראה שאסור לעמוד בצד בתנור ולקרות אף על פי שהתנור מפסיק (דכיון דהוא מתשמישי הבית בטל לגבי הבית). וכן כל כיוצא בזה.

ה. גרף ועביט תחת המטה ומחיצות המיטה מגיעות עד פחות מג' סמוך לארץ, אפילו אם המטה בעצמה אינה גבוהה יו"ד מותר לקרות לפני המטה ועל גבה. דאמרין לבוד והוי כמכוסה (כשאין מגיע ריח רע).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עביט שתחת המיטה: מובא **בברייתא**, או שיניחם (את מי הרגלים) תחת המיטה. וביאר רש"י, דאז נחשב כטמון. ופחות מג' טפחים כלבוד דמי, וחשיב כמכוסה. וכן כתב הראב"ד⁹⁶. והטור כתב שהרי"ף אסר⁹⁷. והרמב"ם כתב, "וְכֵן אִם כֶּפֶה כְּלִי עַל הַצּוּאָה או מימי רגלים - אף על פי שהן עמו בבית, הרי אלו כקבורין, ומתיר לקרות עמהן"⁹⁸. וכן פסק השו"ע⁹⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פז)

- א. גרף של רעי ועביט של מי רגלים של חרס או של עץ, צריך להרחיק מהם כמו מצוה, אפלו הטיל בהם מים. אבל אם הן של מתכת או של זכוכית, או של חרס מצפה, מתיר אם הם רחוצים יפה.
- ב. גרף ועביט של חרס או של עץ שפכאו על פיו, יש מתירים ויש אוסרים, והלכה כדברי האוסרים.
- ג. מתיר לקרות קריאת שמע בבית שיש בו צוה וימי רגלים, או גרף ועביט, כיון שהרחיק מהם כשעור שנתבאר בסי' ע"ט, וכן אם כפה עליהם כלי, אף על פי שהם עמו בבית, הרי אלו כקבורים, ומתיר לקרות כנגדן.

96. דאפילו רבי שמעון בן אלעזר דמחמיר, מודה בהא. כן כתב הטור בשמו. ואף דלא פסקין כר"ש בן אלעזר, זה דוקא בהא דכוליה ביתא לא חשיב כד' אמות.

97. כן כתב בקצור פסקי הרא"ש (אות נד). וכתב הב"י, ואיני יודע למה כתב כן, שאע"פ שהרי"ף יפרש כפירוש הגאון, מנין לנו שיחלוק על דין זה? דמאחר דקיימא לן כל פחות משלשה כלבוד דמי, כל שאין המיטה גבוהה שלושה טפחים - כטמון דמי, ואיכא למימר דליכא מאן דפליג דשרי.

98. וביאר הגר"א (ס"ק ח) שלמד כן ממש"כ או שיניחם תחת המיטה. וכמו צוה בעששית. ע"כ. עכ"פ הרמב"ם אינו מזכיר בעיא דרב יוסף גבי מיטה, וצ"ב, שלא הזכיר הדין בין שלושה לעשרה. וראה ב"י בהרחבה.

99. או"ח פזג. וכתב המשנ"ב (ס"ק י) אפילו יש קצת אויר בין הכלי לקרקע, כגון שבולט קצת מצד אחד, כל שהוא פחות מג' טפחים, אמרינן לבד והוי כמכוסה. אבל אם הכלי פתוח למעלה, אפילו פחות מג', אסור. מקורות - רמב"ם (הל' ק"ש ג, ט).